

26. ПМА. Записано у серпні 2011 р. у с. Михайлівці Красилівського р-ну Хмельницької обл. від Гірного Миколи Юрійовича, 1989 р.н. уродженця с. Підцерквіне Івано-Франківської обл., переїхав у с. Михайлівці Красилівського р-ну Хмельницької обл. одразу після народження.

Полек (Момот) Т.В. ФАКТОРЫ МИГРАЦИИ СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ В ГОРОДА В ПОСТСОВЕТСКОЙ УКРАИНЕ

В статье рассматриваются особенности миграции сельской молодежи в города в постсоветской Украине. На основе широкого использования статистических данных, а также результатов авторского анкетирования и глубинных интервью осуществляется анализ социально-экономических и культурных условий жизни современной деревни, выделяются наиболее актуальные для сельской местности проблемы. Основное внимание уделяется определению факторов, способствующих миграции сельской молодежи в города. Автором выделяются основные (экономические и неэкономические) и дополнительные факторы миграции, что позволяет глубже понять мотивацию молодых людей при переезде в город.

Ключевые слова: сельская молодежь, миграция в город, факторы миграции, безработица, целевое направление, мотивы миграции.

Polek (Momot) T.V. FACTORS OF YOUNG PEOPLE'S RURAL TO URBAN MIGRATION IN POST-SOVIET UKRAINE

The article deals with the peculiarities of the migration of rural youth to urban areas in post-Soviet Ukraine. The analysis of socioeconomic and cultural conditions of life in modern village including the most pressing problems of rural areas is based on the extensive involvement of the statistics and the results of the author's questionnaire and interviews. The focus is on the definition of the factors that contribute to the migration of rural youth to urban areas. The author differentiates the main (economic and non-economic) and additional factors of migration which allows to understand the motivation of young people who move to the city deeper.

Key words: rural youth, rural to urban migration, factors of migration, unemployment, target direction, migration motives.

УДК 351.858 : 321.01

В.І. Цимбалюк, В.І. Гришко

СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОСТІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

У статті розглядаються основні чинники, що сприяли зародженню національної свідомості українського народу. Характеризуються перші державні утворення, що посприяли появі розвитку української державності в цілому. Аналізується значення Запорізької Січі та козацтва у становленні національної свідомості.

Ключові слова: національна свідомість, Україна, держава, народ, Київська Русь, козак, Запорізька січ, незалежність, політизація, національно-визвольний рух, політична партія.

Процес формування національної свідомості українського народу, на жаль, ще не дійшов до свого завершення навіть сьогодні. Українські прапори, що маячать на дахах житлових та адміністративних споруд, синьо-жовті мости у кожному селі чи місті, наспіви гімну України на кожному кроці, що звучать з уст населення... І це далеко не повний список спроб відтворення національно-патріотичних настроїв українців. А варто б задуматися, де ці настрої були протягом років незалежності, коли гімном розпочиналися тільки важливі масові заходи, а прапор вивішували у святкові дні та в дні всердержавної жалоби, а про мости чи інші прояви патріотизму і думки не було.

У наш час між собою зіткнулися інтереси трьох різних поколінь, а саме: покоління, сформоване в умовах тоталітарного режиму, виплекане ідеями марксизму та ленінізму; покоління, що зростало під пильним оком комуністичної партії та покоління, народжене у незалежній країні. Інтереси цих поколінь дуже відрізняються між собою, адже суспільство радянське і мріяло боялося про те, що теперішня молодь навіть не цінує. Отут і відбуваються сутичка національних свідомостей, непорозуміння, конфлікти, що призводять до моральних, психологічних та етичних розладів. Зіткнення поглядів у межах якоїсь певної родини не

.....
викликає бурхливої реакції з боку оточуючих, а коли ці протистояння відбуваються на державному рівні, тоді починають виникати бурхливі реакції населення, незадоволення з боку зарубіжних країн, що призводить до зародження національного руху, а ще гірше – війни. Саме тому формуванню національної свідомості потрібні служити уроки історії нашого краю, щоб у майбутньому ми змогли їх уникнути, не повторити.

Формування патріотичної свідомості українського населення вже давно стало предметом досліджень багатьох відомих науковців. Першим спробу охарактеризувати цей процес зробив М. Грушевський, котрий описав історичну необхідність рівності українців з іншими націями, зокрема росіянами та розкритикував тих, хто не вірив у єдність своєї країни. Передісторія формування національної свідомості українців знайшла свої відображення у роботах В. Дорошенка. У наш час цією проблемою займаються Карлова В. (досліджує особливості та суперечності розвитку національної свідомості), Головатий М. (аналізує державну само ідентифікацію України в процесі реалізації національних інтересів), Куц Ю. (характеризує національну свідомість крізь призму державотворчих процесів в Україні), Свідзинський А. (розкриває проблеми формування нації та держави в сучасній Україні), тощо.

Отже, проблема формування національної свідомості знаходиться в процесі активного обговорення, пошуку вирішення основних питань. Проте, ще не дослідженні повною мірою причини, рушійні сили, поштовхи, що дають початок її становленню, не узагальнені етапи формування.

Саме тому необхідністю сучасної історичної науки є ґрунтовне дослідження основних історичних подій, фактів та явищ, що протягом всієї історії нашої держави були передовою ланкою у формуванні національної свідомості українського народу. Таким чином, метою нашого дослідження є історичний аналіз основних національно-визвольних рухів в Україні як стимуляторів державотворчих процесів та їх значення у становленні національної свідомості населення.

Національна свідомість – це система знань та уявлень про свою націю, про її історичне минуле й сучасне, розуміння матеріальної й духовної культури, знання рідної мови, усвідомлення того, яке займає місце культура народу у свідомому історичному процесі [1, с. 8].

Національна свідомість розглядається також, як усвідомлення особою приналежності до своєї нації, що виявляється у ставленні до вивчення історії свого народу, його матеріальної та духовної культури, в оволодінні національними й загальнолюдськими цінностями, перетворенні цих знань у переконання, в особистісні орієнтири, спрямуванні власної діяльності на вирішення головних проблем соціального розвитку, розбудову громадянського суспільства в українській державі [2, с. 90].

Українська держава, як і кожна світова країна, має свої ознаки, виділені та класифіковані за допомогою суперечливих, трагічних, уроків історії. І коли тепер ми говоримо про національну свідомість, то прояви її формування та розвитку відбуваються у процесі зазіхання ворогами-агресорами на законно належні нашій державі речі. А становлення національної свідомості українців бере свій початок з давніх-давен.

Незламне бажання українців до незалежності та власного суверенітету зародилося ще у часи монголо-татарської навали, коли племенами вперше було утворено державне об'єднання з метою захисту власної території від нападів ворожих племен. Так виокремилася перша ознака держави – єдина, неподільна територія, кордони якої українці захищають протягом усієї історії існування свого народу.

Згодом, в результаті розвитку Полянського союзу – об'єднання полян, древлян та сіверян, утворилося Київське князівство або, як його прийнято називати – Київська Русь. Саме в цей час Україна стала єдиною, неподільною державою, кордони якої постійно змінювалися в ході воєнних походів князів.

Історія Київської Русі сформувала фундамент нашої національної свідомості, дала початок усвідомленню значення людини у розвитку державності. У період розквіту Київської Русі було введено єдину грошову одиницю, запроваджено єдину релігію – християнство, розбудовано сотні міст та пам'яток архітектури (храмів, соборів), утворено державний апарат, укладено перше писане зведення законів «Правда Ярослава» або «Писана правда», створено перші школи, написано безліч книг, літописань, засновано першу бібліотеку, тощо.

В результаті таких надбань наша держава була чи не однією із найбагатших країн того часу, на яку постійно зазіхали та намагалися загарбати. Людина в той час відчувала себе активним творцем та учасником розбудови своєї держави.

І з тієї пори стало заведено, що якщо відібрати в особи чи територію, чи релігію, чи мову, то тоді просто нема народу, а якщо відібрати народ – нема держави.

Ця теорема супроводжувала розвиток державності українського народу протягом століть. Галицько-Волинське князівство, Велике князівство Литовське, Польща, Молдавія, Московська держава – кожна з цих країн намагалася насадити нашому народу власну думку, ідеологію, закони та правила. Проте, бунтарський дух, що вселявся у серця нашого народу з кожною такою спробою щоразу давав відсіч. Прикладом цьому слугує утворення Запорізької Січі, а причинами – нездатність пануючої влади організувати надійний захист населення, посилення соціального і національно-релігійного гноблення українського населення, запровадження кріпацтва, організаторська роль місцевих, прикордонних землевласників і урядовців [3, с. 38].

Запорізька Січ стала тим основним чинником, що суттєво вплинув на подальшу еволюцію національної свідомості українського народу. Січ була державним утворенням, що заявила про Україну як країну на весь світ. Специфічність цієї політичної організації полягала в тому, що вона, будучи органом примусу, не була засобом класового придушення, а засобом виховання та самовиховання тих, в чиїх загальних інтересах здійснювався цей примус. У Конституції України нині міститься ряд положень, які ґрунтуються на історичному минулому Запорізької Січі, зокрема з питань державного будівництва, функціонування органів влади та управління. У Конституції знайшли також відображення демократичні засади формування та функціонування управлінського апарату, які були характерними для Запорізької Січі.

Заснуванню та історичному розвитку Запорізької Січі посприяла поява такої категорії населення України як козацтво, що в перекладі означає «вільна людина». Утворення козацтва стало своєрідною формою протесту українського народу проти зростаючого соціального та національно-релігійного гноблення, посилення кріпацтва і розвитку кріпосного права. Українське козацтво сьогодні вже є реальною та досить впливовою силою. Так, ще існують певні проблеми й непорозуміння, пов'язані з багатьма політичними та загальносоціальними факторами в розвитку молодшої української держави. Але вже зараз, незважаючи на досить складний етап козацького ренесансу, треба програмувати наше майбутнє.

У сучасному українській суспільстві створено національну міфологічну модель козацтва, згідно з якою козак - це надзвичайно хоробрий лідер, морально чиста, високодуховна й матеріально незалежна людина, яка керує своїми емоціями, розумом і волею, постійно морально, психологічно, духовно й фізично готує себе до оборони Батьківщини, захисту родини, свого роду та всього українського народу, дбає про єдність козацтва й українців усього світу, є полум'яним патріотом України [4].

Проте, слід пам'ятати, що козак, як елемент цієї моделі, постраждав від панування Російської імперії, котра використовувала його у своїх інтересах та від Радянської імперії, яка знищувала все козацько-національне.

У наш час почалося своєрідне відродження козацького минулого. Створюються козацькі об'єднання, осередки, спілки з метою:

- утвердження в свідомості українців високих моральних і духовних цінностей, спрямованих на засвоєння кращих зразків національної та світової духовної спадщини;
- забезпечення духовно-морального розвитку населення, виховання патріотизму, високої політичної культури та трудової моралі, сприяння утвердженню соціального оптимізму у світогляді населення;
- запобігання негативному впливу на свідомість громадян інформації, яка містить елементи жорстокості, бездуховності, насильства, порнографії, пропагує паління, наркоманію, пияцтво, антисоціальну поведінку;
- актуалізація в суспільній свідомості переваг здорового способу життя, формування національного культу соціально активної, фізично здорової та духовно багатой особистості;

- організація та проведення наукових фольклорно-етнографічних, археологічних експедицій, конференцій, семінарів, присвячених вивченню й розвитку духовних традицій українського козацтва;
- створення умов для об'єднавчого процесу в українському православ'ї зі стратегічною метою створення єдиної помісної національної церкви та участь у цьому процесі [4].

Становлення та формування національної свідомості продовжувало розвиватися і наприкінці XVIII – XIX ст. ст. У цей час на теренах нашої держави почали зароджуватися національно-визвольні рухи, створюватися товариства та політичні організації. Русійними силами ставали селяни, молодь, студенти, які не боялися заявити про своє бачення майбутнього України, сіяли у народі ідею національного відродження, зароджували бажання до незалежності. Яскравими сторінками історії України є діяльність Кирило-Мефодіївського братства, Руської трійці, Товариства українських поступовців, тощо. Проте, на нашу думку, найвагомішу роль у історії становлення державності відіграла політизація національно-визвольного руху, а саме створення та діяльність перших українських політичних партій у Наддніпрянській Україні, що по суті стало підвалиною до тієї політичної системи, яку ми маємо зараз.

Радянська історіографія пред'явила політичним партіям звинувачення в «українському буржуазному націоналізмі», «антинародній ідеології», «прагненні підпорядкувати національно-визвольну боротьбу своїм вузьконаціональним інтересам», «проповіді національної винятковості й розпалюванні міжнаціональної ворожнечі». Історики, котрі стояли на захисті національної свідомості були або репресовані або емігрували. Із проголошенням незалежності України почали відкриватися досі невідомі чи замовчувані факти з історії нашої держави.

На рубежі XIX-XX ст. національно-визвольний рух в Україні значно посилювався та поступово переходив від культурно-освітньої діяльності до політичної, стала все гучніше звучати ідея незалежності та самостійності України. Передумовами політизації національно-визвольного руху стали прихід до українського руху молодого покоління діячів, яких не влаштувало старе культурництво; загальна тенденція опозиційних рухів у Російській імперії до створення політичних партій; соціально-економічні зміни другої половини XIX ст. – індустріалізація економіки, пролетаризація, обезземелення селянства, загострення соціальних протиріч і політизація суспільства [3, с. 223].

Переорієнтація національно-визвольного руху на політичну діяльність пов'язана зі створенням першої політичної партії Наддніпрянщини – Револьюційної української партії (РУП), головною метою якої стала ідея національно-територіальної автономії України. РУП була заснована на зборах студентських громад у Харкові взимку 1900 р. Ініціаторами створення виступила так звана «Рада чотирьох» у складі лідерів студентського руху Д. Антоновича, Б. Камінського, Л. Мацієвича, М. Русова. Ця подія і знаменувала початок якісно нового періоду у боротьбі студентства за українські національні права.

Політичною програмою РУП була брошура «Самостійна Україна», написана М. Міхновським на замовлення керівництва партії. У брошурі йдеться: «часи вишитих сорочок минули, українська інтелігенція стає до боротьби безпощадної і рішучої...боротися за єдину, вільну, самостійну Україну від Карпат до Кавказу» [5, с. 38].

Окрім політичної мети, діяльність партії ставила і інші цілі, які намагалася досягнути шляхом реформ, а саме: в економічній сфері - експропріація у великих власників землі, заводів фабрик, передача землі селянам у власність з умовою подальшої виплати на вигідних пільгових умовах; в соціальній сфері - запровадження 8-ми годинного робочого дня на підприємствах, державне страхування працівників на випадок каліцтва, обмеження праці підліткам до 16-ти років [6, с. 40]. У 1903 р. РУП офіційно відмовилась від програмового завдання – самостійності України, віддавши перевагу соціалістичним, соціально-економічним вимогам та боротьбі за автономію України в складі Російської федерації.

Націоналістичною опозицією діяльності РУП у 1902 р. стало найбільш радикальне її крило і утворило свою партію-Українську народну партію (УНП) на чолі з М. Міхновським. Її метою стало створення єдиної, нероздільної, самостійної, демократичної України. Партія була відверто націоналістичною. Головний програмний документ «10 заповідей» проголошував створення самостійної демократичної республіки під гаслом «Україна для українців». Основними методами реалізації програми партії, які вона намагалася досягнути шляхом

революції, були: в економічній сфері – охорона дрібної та середньої власності, скасування великої земельної власності, обмежене право на купівлю землі 25 десятинами; у соціальній сфері – запровадження 8-ми годинного робочого дня на підприємствах, цілковита заборона праці дітей на підприємствах до закінчення курсу обов'язкової освіти, заборона праці жінок на заводах і фабриках з шкідливими умовами для здоров'я [5, с. 37].

У 1903 р. з РУП вийшло ще одне політичне угруповання під егідою Б. Ярошевського. Воно іменувало себе Українською соціалістичною партією (УСП). Але, як і УНП, так і УСП були нечисленними і, не маючи необхідної підтримки у суспільстві, скоро занепали.

Наприкінці 1904 р. – на початку 1905 р. після нового розколу в РУП утворилася нова політична організація – Українська соціал-демократична спілка (скорочена назва «Спілка») на чолі зі студентами М. Меленевським-Баском та О. Скоропис-Йолтуховським. Спілка була досить чисельною для того часу (близько 6 тис., де основною частиною стали робітники. Політичною метою «Спілки» ставила собі створення та забезпечення національної автономії України. Шляхом революції представники «Спілки» намагалися досягти: в економічній сфері – знищення всіх залишків кріпосництва на селі, ліквідація поміщицького землеволодіння; у соціальній сфері – запровадження 8-годинного робочого дня на підприємствах, підвищення заробітної плати. Проте, для реалізації своїх планів «Спілка» збройного повстання як форми революційної боротьби не схвалювала. Земельне питання пропонувала розв'язати демократичним шляхом: постановою спеціально для цього скликаної Всенародної конституційної Ради. Однак, у 1905 р. Спілка влилася до меншовицької фракції РСДРП на правах її автономної секції [6, с. 40].

Існували і інші політичні партії, що сприяли посиленню національно-визвольного руху в Україні та формуванню національної свідомості населення, які шляхом реформ та революції намагалися досягнути єдиної мети – національної автономії України.

Отже, діяльність партій у Наддніпрянщині об'єднана спільною політичною метою – національною автономією України та, в основному, однаковими цілями в економічній та соціальній сферах за допомогою різних програм та шляхів реалізації, народниками якої стала молодь, а соціальною базою – практично всі верстви населення України.

Посилили становлення та розвиток національної свідомості українського населення революції та війни, що відбувалися на території України протягом ХХ ст.. Це століття увійшло в історію як криваве, оскільки кількість жертв, які принесли нам наслідки діяльності тогочасної влади (голодомори, масові репресії, депортації, тощо) навіки увійшло в серця і душі кожного свідомого українця.

Проголошення незалежності України, здавалося б, мало бути завершальним етапом формування та утвердження національної свідомості нашого населення. Проте, народжені у незалежній державі діти – покоління, яке бачило тільки мир, тому їхня свідомість потребує детального вивчення та аналізу уроків минулого. Події, що нині розгортаються на території України і які сколихнули весь світ, повинні зародити у душах та серцях молоді національну ідею, любов до Батьківщини, сформуванню свідомо, розумно інтелектуально розвинену особистість здатну за допомогою трагічних уроків минулого бачити світлу мету сьогодення.

Отже, процес становлення національної свідомості українського народу – це тривалий, болісний процес, який формується та розвивається в ході історичної долі нашої держави. І ми повинні всіляко сприяти посиленню та активізації його становленню, особливо у молодого покоління. Необхідно підтримувати давні традиції України, які зароджені ще нашими предками-козаками, а саме – відстоювати волю та незалежність.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Горохівський П. Формування національної самосвідомості учнів 7-9 класів на уроках історії України: Автореф. дис. Канд. Пед. Наук: 13.00.02 / П. Горохівський // НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К., 2005. – 22 с.
2. Присакар В. Формування національної самосвідомості засобами усної народної творчості при вивченні історії України в загальноосвітній школі / В. Присакар // Проблеми дидактики історії: збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – Випуск 2. – 160 с.
3. Гісем О. Історія України в таблицях / О. Гісем, О. Мартинюк, О. Трухан. – Харків, 2007. – 478 с.

4. Шевченко А. Роль та місце українського козацтва у формуванні громадянського суспільства: аналіз феномену та завдання сьогодення / А. Шевченко: [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.iai.donetsk.ua/_u/iai/dtp/CONF/12/articles/sec5/s5a1.html
5. Соломахіна Н. Початок нового етапу українського руху в Наддніпрянщині / Н. Соломахіна // Історія в школі. - № 4, 2006 С. 36-39.
6. Косачевич М. Допоміжні матеріали для вивчення теми: «Розвиток національно-визвольного руху в Наддніпрянщині (1900-1914 рр.)» / М. Косачевич // Історія в школі. - № 4, 2006 С. 39-42.

Цимбалиук В.И., Гришко В.И. СТАНОВЛЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ УКРАИНСКОГО НАРОДА В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ: ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ

В статье рассматриваются основные факторы, способствовавшие зарождению национального сознания украинского народа. Характеризуются первые государственные образования, содействие появлению развития украинской государственности в целом. Анализируется значение Запорожской Сечи и казачества в становлении национального самосознания.

Ключевые слова: национальное сознание, Украина, государство, народ, Киевская Русь, казак, Запорожская сечь, независимость, политизация, национально-освободительное движение, политическая партия.

Tsybaliuk V., Grishko V. UKRAINIAN NATIONAL CONSCIOUSNESS FORMATION IN THE CONTEXT OF PEOPLE STATE: SOME ASPECTS

The article reviews the main factors that contributed to the emergence of national consciousness of the Ukrainian people. The author characterizes first public formations, which contributed to the emergence of the Ukrainian state as a whole and analyzes the importance of Zaporizhzhya Sich and Cossacks in the development of national consciousness.

Key words: national consciousness, Ukraine, state, nation, Kievan Rus, Cossack, Zaporizhzhya Sich, independence, politicization of the national liberation movement, political party.